

Wandelen
in het stof van rabbi
Jezus

HOE JEZUS' JOODSE WOORDEN
UW LEVEN KUNNEN VERANDEREN

Lois Tverberg

WANDELEN
in het
STOF *van* RABBI
JEZUS

HOE JEZUS' JOODSE WOORDEN
JOUW LEVEN KUNNEN VERANDEREN

LOIS TVERBERG

Uitgeverij Toetssteen

WWW.TOETSSSTEEN-BOEKEN.NL

Eerste druk 2014

Wandelen in het stof van rabbi Jezus

ISBN 978 90 818914 5 5

Ook verkrijgbaar als digitale uitgave.

© 2014 UITGEVERIJ TOETSSTEEN

Oosterslag 4, 8385 GW Vledderveen, Nederland

www.toetssteen-boeken.nl

Oorspronkelijke titel:

Walking in the Dust of Rabbi Jesus, Lois Tverberg

© 2012 Lois Tverberg

Uitgegeven bij Zondervan, Grand Rapids (VS)

Vertaling door: drs. Rutger de Jong

Voor de Bijbelteksten in dit boek is gebruikgemaakt van de NBV-vertaling, tenzij anders vermeld.

Ontwerp:

Coverillustratie: © istockphoto.com/PeteWill

Opmaak: Uitgeverij Toetssteen, Rutger de Jong

Druk: Zalsman B.V., Zwolle

Inhoud

Voorwoord door Ray Vander Laan	i
Deel 1: Jezus' woorden horen door Joodse oren	1
1. Het stof der eeuwen afkloppen	3
2. <i>Sjema</i> : leven naar het woord	19
3. Onvoorwaardelijke liefde voor God	29
4. Jezelf als naaste	41
Deel 2: Leven naar de woorden van rabbi Jezus	53
5. Een goed oog ontwikkelen	55
6. Het mysterie van de naam	67
7. Een koosjere mond hebben	77
8. Je duim van de weegschaal halen	89
9. Bidden met <i>choetspa</i>	101
10. Denken met beide handen	113
Deel 3: Het Woord bestuderen met rabbi Jezus	125
11. De schatten van de tekst	127
12. Gods geheimen	137

13. Onze verlangende Vader	149
14. Gods beeltenis in het stof	165
<i>Nawoord</i>	179
<i>Noten</i>	181
<i>Appendix: Het Sjema</i>	185
<i>Woordenlijst</i>	202

HOOFDSTUK 7

Een koosjere mond hebben

Zolang ik stil blijf, heb ik mijn tong onder bedwang.

Zodra ik begin te praten, heeft mijn tong mij onder bedwang.

– Judah ben Samuel uit Regensburg

Als docent invallen is nooit gemakkelijk. Albert Thompson had slechts een paar maanden ervaring als leraar in de binnenstad van Chicago en worstelde om zijn tijdelijke groep vier onder de duim te houden. De klas was uitgebarsten in een wild geschreeuw en gestoei en kinderen renden in en uit het lokaal. De deur blokkerend gaf hij de daders een uitbrander, en bracht ze ervan op de hoogte dat hij het zou doorgeven aan de hoofdmeester. Het leek hem de logische manier om de rust weer terug te brengen in de klas.

Een verontwaardigde 9-jarige had echter andere plannen. Boos omdat ze was terechtgewezen, verzong ze een verhaaltje dat de leraar aan haar had gezeten, en kocht toen tien andere kinderen om voor een dollar per stuk om hetzelfde aan de hoofdmeester te vertellen. Ze stonden er niet bij stil hoeveel schade hun verklaringen konden veroorzaken; elk van de kinderen herhaalde de leugen over de leraar die ze geen van allen mochten. Thompson werd per direct geschorst.

Een politieonderzoek achterhaalde al snel het kwaadaardige complot van de kinderen, en Thompson werd van alle beschuldigingen vrijgesproken. Het meisje gaf toe dat ze het verhaal uit haar duim had gezogen, en een aantal scholieren wezen haar aan als degene die hen betaald had om de leraar erbij te lappen.

Desalniettemin protesteerden enkele ouders tegen het schoolbestuur. Zij wilden nog altijd liever dat de docent werd vervolgd dan dat ze onder ogen moesten zien dat hun kind had gelogen. Thompson was schuldig, tenzij hij anders kon bewijzen, maar dat bleef zelfs zo nadat was bewezen dat hij onschuldig was, omdat de kinderen hun verhaal hadden verzonnen. Hij noemde het incident 'een nachtmerrie. Veel mensen wilden me liever zien hangen, dan dat ze het verhaal wilden aanhoren'. Hij besloot te stoppen met lesgeven met de woorden: 'Op dit moment is mijn reputatie bezoedeld. Het kan me niet schelen waar ik terecht-

kom in het schoolsysteem; mensen zullen erover hebben gehoord.¹

Deze wereldse 9-jarigen hadden al geleerd over de noodzaak om ongewenste intimiteiten te melden en over de allesvernietigende impact van seksueel misbruik. Maar ze realiseerden zich nauwelijks hoe ze met slechts woorden het leven van een leraar konden verwoesten. Die opruiende kracht van de tong is precies datgene waaraan Jakobus denkt als hij het vergelijkt met een vonkje dat dreigt hele bossen plat te branden. (Jakobus 3:5) Onze woorden hebben een gigantisch potentieel voor zowel goed als kwaad. Of zoals spreuken zegt: 'Woorden hebben macht over leven en dood.' (Spreuken 18:21)

Hoewel we weten dat sommige dingen die we zeggen niet goed zijn, lijken lelijke woorden tegenwoordig een normaal onderdeel van het leven te zijn. Hele tv-programma's en zelfs televisiezenders zijn gewijd aan roddelen over beroemdheden. Het internet is verzadigd met scherpe commentaren over het leven – zelfs christelijke blogs zoeken de grenzen van het toelaatbare op. Is wat we zeggen echt van levensbelang?

Jakobus denkt van wel. Hij spaart kip noch ei om de kwaadaardige mogelijkheden van de tong te schetsen:

Zo is ook de tong een klein orgaan, maar wat een grootspraak kan hij voortbrengen! Bedenk eens hoe een kleine vlam een enorme bosbrand veroorzaakt. Onze tong is net zo'n vlam: een wereld van onrecht, die onze lichaamsdelen in brand steekt. Want hij besmet het hele lichaam, hij steekt het rad van het leven in brand, met vuur uit de Gehenna. De mens heeft alle mogelijke soorten dieren weten te temmen, wilde dieren, vogels, kruipende dieren en zeedieren, maar er is geen mens die de tong kan temmen, dat onberekenbare kwaad, vol dodelijk venijn.

(Jakobus 3:5-8)

Voor Jakobus is de tong een hongerige wolf, een giftige angel een vertegenwoordiger van de hel. Zijn strijdbaarheid lijkt overdreven, tot je bedenkt dat een klein meisje met paardenstaartjes de carrière van haar leraar met een berekende leugen kan beëindigen.

Je verwacht misschien dat er een specifieke reden was waarom Jakobus zo strijdt om over te brengen hoe verschrikkelijk onze tongen wel niet zijn. Maar voor je oordeelt, moet je eerst eens luisteren naar de Joodse lessen over dit onderwerp. Eeuwen van onderdrukking en vervolging hebben ervoor gezorgd dat Joden in hechte gemeenten moeten leven, waar giftige woorden nog dode-

lijker zijn dan elders. Eeuwenlang hebben de rabbi's een enorme hoeveelheid energie gestoken in het verklaren van de Bijbelse grenzen van onze tongen. Ook voor Jezus lag de prioriteit bij wat uit onze monden kwam in plaats van wat we erin stopten. Hij wijst erop dat, 'Niet wat de mond in gaat maakt een mens onrein, maar wat de mond uit komt, dat maakt een mens onrein.' (Matteüs 15:11)

We kunnen het huwelijk van een vriend redden met wijze raad. Of we kunnen de zelfwaarde van een kind verscheuren met kritiek, of een vriendschap verminken met roddel en achterklap. Zou het niet fijn zijn om te weten dat niemand kwaad over je spreekt als je een ruimte verlaat? Of als je er geen zorgen over hoeft te maken dat de afstandelijkheid van een collega komt doordat ze heeft gehoord wat jij over haar hebt gezegd tijdens een lunch een week eerder?

Iedere dag opnieuw falen wij als mensen in een consistent christelijk gedrag met onze woorden. Niemand is onschuldig aan het verwonden van anderen door pijnlijke uitspraken. En we hebben allemaal een vleugje van de kwalijke reuk gehad door hatelijke praatjes waarvan wij het slachtoffer waren. Sommigen van ons zijn kettingroddelaars, die al zo lang hebben doorgepaft dat de zure geur zich in onze haren en kleren heeft genesteld zonder dat wij het weten.

Hoe kunnen we verbeteren wat over onze lippen gaat?

Joodse wijsheid over de tong

Al duizenden jaren richten Joodse leraren zich op de belofte uit Psalm 34:13-14: 'Hebben jullie het leven lief, wil je goede jaren genieten? Behoed dan je tong voor het kwaad, je lippen voor woorden van bedrog.' Zelfs de apostel Petrus citeert dit fameuze vers als hij zijn gemeente vertelt hoe te leven. (zie 1 Petrus 3:10)

Als je geluk en een lang leven nastreeft, dan biedt de psalmschrijver een wonderbare belofte. Maar die valt of staat ermee of je je tong van het kwaad onthoudt. Echter, wat is nu eigenlijk een 'kwade tong'? In het Hebreeuws is *lesjon hara* de naam die het Jodendom aan alle types van roddelen, belasteren en kwaadspreken geeft.

Niet alleen is je tong in bedwang houden de sleutel naar gelukzalige relaties, het zal ook je ziel zuiveren. Jezus zegt: 'Een goed mens brengt uit de goede schatkamer van zijn hart het goede voort, maar een slecht mens brengt uit zijn slechte schatkamer het kwade voort; want waar het hart vol van is daar loopt de mond van over.' (Lucas 6:45). In andere woorden, als je een kwade tong hebt, heb je ook een boosaardig hart.

Met name in de afgelopen eeuw heeft het orthodoxe Jodendom zich gericht

op ethisch spraakgebruik.² Buurtgroepen ontmoeten elkaar, Joodse scholen sponsoren clubs en duizenden bezoeken congressen om te leren over *sjmirat halesjon* – ‘de tong bewaken’.³ In de VS kun je zelfs een hotline bellen om een rabbijn te vragen: “Kan ik dit eigenlijk wel zeggen?” In de loop der tijden heeft het Jodendom veel wijsheid vergaard over hoe we onze tong wel en niet moeten gebruiken.⁴

Sommige zondige uitspraken zijn overduidelijk voor iedereen, bijvoorbeeld ‘Leg over een ander geen vals getuigenis af.’ (Exodus 20:16) Maar door dieper te graven, vonden de rabbi’s nog meer categorieën van uitspraken waarvoor de Bijbel ons waarschuwt, sommige daarvan zou je zelf misschien nooit hebben herkend als verkeerd.

Motsi sjem ra – ‘laster’

Ook Jezus gebruikt rabbijnse idiomen voor kwaadspreken. Leugens verzinnen om anderen te onteren, noemt hij bijvoorbeeld ‘een kwade naam geven’ (*motsi sjem ra*). Jezus gebruikt die uitdrukking om de discipelen voor te bereiden op hun zware taak: ‘Gelukkig zijn jullie wanneer de mensen jullie omwille van de Mensenzoon haten en buitensluiten en beschimpen en je naam door het slijk halen.’ (Lucas 6:22) We kunnen verwachten dat we belasterd worden als we duidelijk zijn over onze toewijding aan Jezus.

Je vijand en vriend zijn gezamenlijk nodig om je hart te verwonden: de een om je te belasteren, en de ander om jou daarover te vertellen.

– **Mark Twain**

Laster werd beschouwd als een van de ernstigste manieren van kwaadspreken. Maar je hoeft niet oud te zijn om dit barbaarse wapen te gebruiken. Het meisje van de basisschool wist al hoe ze dit tegen haar leraar kon inzetten. Ouders moeten hun kinderen leren wat

ze niet mogen zeggen vanaf de dag dat ze beginnen te praten. Een kind onthoudt doorgaans het meest van wat hij oppikt van de gesprekken van zijn ouders.

De rabbi’s leggen vaak een verband tussen *motsi sjem ra* en *metsora* (melaats) in hun commentaren.⁵ Zij verbinden deze twee, aangezien ze vrijwel hetzelfde klinken en omdat God Mirjam zeven dagen strafte met melaatsheid nadat ze haar broer Mozes belasterde. (Numeri 12:1-15) De straf past prima bij de misdaad, aldus de rabbi’s, omdat melaatsheid en laster veel gemeen hebben. In het begin zijn de symptomen nauwelijks te merken, maar na verloop van tijd wordt de ziekte chronisch – iemand die een keer een ander besmeurt, zal dit vaker doen.

Bovendien is de ziekte extreem besmettelijk, aangezien de toehoorders de leugens herhalen. En net als bij melaatsheid, worden vrouw en man van elkaar gescheiden, broer van broer en vriend van vriend.

Lesjon hara – een kwade tong

We begrijpen allemaal dat laster – leugens over anderen vertellen – verkeerd is. Maar geloof het of niet, we kunnen anderen ook ernstig beschadigen zonder te liegen. Lesjon hara omvat meer dan alleen leugens vertellen over anderen. Feitelijk wordt deze uitspraak voornamelijk gebruikt voor het vertellen van negatieve waarheden over anderen die onnodig en beschadigend zijn.

Lesjon hara is aan anderen vertellen hoe je baas in de mist ging met zijn presentatie. Het is je vrouw vertellen hoe waardeloos de koorleider zingt. Het is klagen tegen je zus dat je man je verjaardag alweer is vergeten. Elke zin die begint met: "Ze is een geweldig mens, maar het is irritant als ze..." zal eindigen in lesjon hara. Deze gewoonte vernietigt vriendschappen, vernedert anderen en ondermijnt vertrouwen. Natuurlijk zijn er wel momenten waarop iemand vernietigende informatie moet doorgeven, maar in alle andere gevallen keuren de Joodse wetten dergelijke negativiteit af.⁶

We rechtvaardigen onze woorden vaak met dingen als: "Tja... het is wél waar!" Maar de Gulden Regel zegt ons dat we anderen niet mogen aandoen wat we ook niet willen dat ons overkomt. Als jezelf gekwetst en beschaamd zou zijn als iemand jouw zwakheden blootgeeft, moet je ook die van anderen niet delen.

Waarom roddelen we eigenlijk? Een belangrijke reden voor lesjon hara is dat we graag onszelf op een voetstuk plaatsen door anderen onderuit te halen. Paulus heeft een oplossing voor dit probleem: 'Handel niet uit geldingsdrang of eigenwaan, maar acht in alle bescheidenheid de ander belangrijker dan uzelf. Heb niet alleen uw eigen belangen voor ogen, maar ook die van de ander.' (Filippenzen 2:3-4) Als we werkelijk evenveel geven om anderen als om onszelf, zullen we hun reputaties net zo goed proberen te beschermen als onze eigen.

Er gaat een verhaal over een typische roddeltante die uiteindelijk besloot om boete te doen voor zijn zonden. Hij klopte aan bij de dorpsrabbijn en vroeg: "Wat kan ik doen om het goed te maken?"

De rabbijn streek door zijn baard en antwoordde: "Ga naar huis en kom terug met een kussen."

Opgelucht volbracht de man spoedig zijn merkwaardige opdracht. Zou zo'n eenvoudige gift echt genoeg zijn om boete te doen voor zijn zonden?

Toen hij terug was, vervolgde de rabbijn: "Snij het nu open."

Het was een wonderige dag en de bries pakte de veren op, blies ze over de daken van de huizen richting de velden.

"Nu moet je alle veren verzamelen en ze terugstoppen in het kussen."

"Maar dat is onmogelijk!" riep de man uit.

*Heb je iets gehoord,
neem het mee in het graf,
wees niet bang,
het breekt niet uit je los.*
– **Sirach 19:10**

"Precies zo onmogelijk is het om alle schade te herstellen die jouw woorden hebben aangericht."⁷

Kun je je nog herinneren hoe Jezus lust vergeleek met overspel en woede met moord? Hij blies het belang van die zonden op tot grote proporties om zo

te benadrukken hoe serieus de gevolgen ervan zijn. De rabbijnen deden precies hetzelfde met kwaadsprekerij. Vaak wordt lesjon hara vergeleken met moord: 'Een lasteraar staat in Damascus, en moordt in Rome.'⁸ Onterende uitspraken zijn als Patriot-raketten, computergestuurde bommen die zijn geprogrammeerd om hun doelen uit te wissen van lange afstand. Het slachtoffer weet niet eens wie de laffe dader is.

Latere rabbi's gingen merkwaardig genoeg zelfs nog een stapje verder, en wezen erop dat lesjon hara erger is dan een moord; het is de moord op drie mensen. Uiteraard is het slachtoffer van de laster er een. Maar ook de toehoorder is een slachtoffer, want diens relatie met de belasterde wordt negatief beïnvloed. Bovendien komt de toehoorder zelf in de verleiding om het gerucht te verspreiden. Het derde slachtoffer van lesjon hara is echter de spreker! Na verloop van tijd realiseren mensen zich dat een roddelaar niet te vertrouwen is, en nemen ze afstand van hem om te voorkomen dat ze bedrogen worden. Het is net een langzame zelfmoord.⁹

Waarom gingen de rabbijnen en Jakobus zo ver in hun uitspraken om het potentiële gevaar voor kwaadsprekerij duidelijk te maken? Omdat alleen onze eigen waakzaamheid ons ervoor kan behoeden om woorden uit te spreken die onze geliefden verwonden en onze dierbaarste relaties uiteendrijven. Zodra een woord is uitgesproken, kunnen we het niet terugnemen.

Daarnaast is het steeds belangrijker om elk woord te overwegen, nu we onze gedachten met een paar klikken op het toetsenbord in een oogwenk over de hele wereld kunnen uitsturen. Niet alleen reiken onze woorden verder, ze blijven ook langer rondzwerfen. Als je iemand op je eigen blog beledigt, kun je later beslissen om je bericht aan te passen of te verwijderen. Maar als iemand anders het al heeft

geciteerd en deelt, sta je machteloos als je het wilt verwijderen van alle plekken waar het zich zou kunnen hebben verspreid.

Het stof van lesjon hara

Zelfs zonder een woord te zeggen kun je je schuldig maken aan kwaadsprekerij. Als iemand zegt: "Je wilt niet weten hoe ik over zus en zo denk", hoef je alleen met je ogen te rollen en een betekenisvolle grimas te trekken. Een in verontwaardiging opgetrokken wenkbrauw of een in afschuw vertrokken gezicht maakt onmiskenbaar duidelijk hoe slecht je over iemand anders denkt. De rabbi's noemen dat *avak lesjon hara* – 'het stof van lesjon hara'.

Stel je eens voor dat je op een dag in de krant kijkt en een ingezonden brief leest van de buurman die je niet mag. Als je het doorgeeft aan je vrouw, zodat zij hem kan uitlachen om zijn belachelijke mening, dan is er sprake van *avak lesjon hara*. Net zo goed als wanneer je een mailtje doorstuurt om de auteur uit te lachen vanwege de vele domme spelfouten, of wanneer je een onflatteuze foto doorgeeft om iemand belachelijk te maken. Ook al heb je nog geen woord gezegd, als degene over wie het gaat ziet wat je hebt gedaan, is deze terecht boos op je.¹⁰

Verrassend genoeg vallen ook onschadelijke opmerkingen onder de categorie *avak lesjon hara*, omdat ze ertoe kunnen leiden dat anderen *lesjon hara* plegen. Rabbijnse leermeesters waren excellente psychologen en legden uit dat als je iets aardigs over iemand

*Woorden hebben macht over
leven en dood,
wie zijn tong koestert,
plukt daarvan de vruchten.*

– Spreuken 18:21

zegt tegen een ander die hem absoluut niet mag, die ander vaak zal reageren met minachtende opmerkingen. Als je Barack Obama zegt tegen een rechtse conservatief, dan kun je er vrijwel zeker van zijn dat het volgende wat je gesprekspartner zal zeggen *lesjon hara* is. Volgens het Joodse wereldbeeld zijn we verantwoordelijk voor de daden van onze gemeenschap, niet alleen voor onze eigen daden. Zodoende moeten we niet alleen waakzaam zijn voor onze eigen woorden, maar ook voor de uitspraken die we aan anderen ontlokken!

Halvanat paniem – het gezicht bekalken

Weer een andere spreekwijze waarvan je misschien nooit had gedacht dat die verkeerd is, wordt wel 'het gezicht witkalken' genoemd, *halvanat paniem*, oftewel

iemand in het openbaar vernederen. De naam komt van het wit wegtrekken van het gelaat bij iemand die zich geschokt of beschaamd voelt, doordat het bloed uit het gezicht wegstroomt. Ook dit beschouwden de rabbi's als een soort moord, waarbij ze het gezicht van het slachtoffer met dat van een lijk vergeleken. Hier wordt iemands reputatie afgeslacht. 'De pijn van vernedering is bitterder dan die van de dood. Daarom zou je je beter in een vlammend fornuis werpen dan iemand in het openbaar te kijk zetten', verklaart de Talmoe.¹¹ Hoewel christenen instinctief ook wel aanvoelen dat je iemand niet mag vernederen, is het goed om erbij stil te staan hoe heftig de gevolgen kunnen zijn, vooral bij onze partners en kinderen.

Joden zijn extra gevoelig voor openlijke vernedering, aangezien ze al eeuwen belachelijk worden gemaakt vanwege hun vroomheid. Ze hebben een lange lijst met ethische regels om te voorkomen dat je anderen beschaamt. Ze zeggen dat een man zijn vrouw niet mag beledigen of corrigeren waar anderen bij zijn en cetera. En leraren mogen een leerling geen vraag stellen in de klas als ze ervan uitgaan dat deze het antwoord waarschijnlijk niet weet. Orthodoxe Joden laten zich zelfs begraven in een simpele houten kist en dragen een eenvoudig wit doodskleed, opdat ze de armen niet in verlegenheid brengen omdat die geen kostbare begrafenis kunnen betalen.

Soms is iemand in het openbaar vernederen zelfs letterlijk moord. Alexis Pilkington was een zachtaardige, getalenteerde jonge meid van 17, een begenadigd atleet die al een beurs had gekregen om te voetballen op een universiteit. In de kleine uurtjes op zondag 21 maart 2010, liet ze een laatste berichtje op haar Facebook-pagina achter: 'Ik heb het helemaal gehad.' Vervolgens beroofde ze zichzelf van het leven. Wat had haar ertoe gedreven om zelfmoord te plegen? Ze leed aan depressies, maar haar vrienden waren ervan overtuigd dat een stel kwaadaardige, laag bij de grondse berichtjes van anonieme medeleerlingen voor haar de laatste druppel vormden. Hun wreedheid stopte zelfs niet na haar dood. Een verachtelijke persoon schreef: 'Ze was duidelijk een stomme depressieve trut die het verdiende om zelfmoord te plegen, ze heeft gekregen wat ze wilde, wees blij dat ze dood is, verblijd jezelf ermee.'¹²

Genewat daät – kennis stelen

Ook 'kennis stelen', *genewat daät*, is een manier om kwaad te spreken zonder je lippen te bewegen. Het betekent dat je iemand laat geloven dat zijn aanname, overtuiging of indruk onjuist is, ook al lieg je daar niet over. Als een klant ervan

overtuigd is dat hij een topproduct koopt, terwijl de winkelbediende er niet bij zegt dat het defect is, dan 'steelt hij andermans kennis'. Of als een winkelier zijn prijzen tijdelijk omhoog gooit, zodat hij even later gigantische kortingen kan aanprijzen, dan maakt hij zich schuldig aan genewat daät.

We weten allemaal hoe het is om zo beet te worden genomen. Als we ons realiseren dat we zijn bedrogen, voelt het alsof iemand iets van ons heeft gestolen. En de rabbi's zien het ook alsof we zijn overvallen. De wijzen merkten op dat de uitdrukking het woord *ganneven* bevat, wat 'stelen' betekent. Zodoende concludeerden zij dat het gebod 'Gij zult niet stelen' ook van toepassing is op het 'stelen van andermans kennis', oftewel op het misleiden van anderen. De rabbi's hebben zelfs zeven types dieven geïdentificeerd, en de ergste onder hen is de dief die het bewustzijn steelt.¹³

Zelf zijn we ook vaak aan deze zonde schuldig. Genewat daät is bijvoorbeeld een computerverkoper een half uur ondervragen over laptops, terwijl je doet alsof je er een bij hem gaat kopen, maar je in werkelijkheid online gaat bestellen. Het is iemand uitnodigen voor een feestje waarvan je weet dat die persoon niet kan komen, of iemand iets aanbieden omdat je weet dat die het toch niet zal accepteren. Zelfs al heb je geen enkele leugen verteld, je 'steelt' wel iemand anders welwillendheid of begrip of geeft expres een fout beeld van jezelf.

Rabbin Joseph Telushkin vertelt hier het volgende verhaal over:

Enkele jaren geleden bezocht een vrouw die ik ken een diner in een exclusief restaurant dat door een rijke neef was georganiseerd. Toen de ober de rekening bracht, trok de neef wit weg; de maaltijd was duidelijk veel duurder uitgevallen dan hij had verwacht. Toen ze zijn ongelukkige reactie zag, bood de vrouw aan om de kosten te delen. De man glimlachte en nam haar aanbod dankbaar aan. In werkelijkheid was de vrouw, die veel minder geld had dan haar neef, woedend. Ze had nooit verwacht dat hij haar aanbod aan zou nemen, en voelde zich bedrogen toen hij dat wel deed.¹⁴

Vervolgens wees rabbin Telushkin erop dat de vrouw dit volledig aan zichzelf had te danken, omdat zij genewat daät had gepleegd. Ze deed alsof ze vrijgevig was, terwijl ze dit niet werkelijk van plan was.

Als we ons bedenken dat we de God van de waarheid dienen, begrijpen we dat Hij zulke vormen van verbale manipulatie niet goedkeurt. Hoe vaak op een dag wijken onze woorden wel niet af van onze daadwerkelijke gedachten? We denken misschien niet zo goed na bij alle kleine maniertjes waarop we misleiden,

maar dat zouden we eigenlijk wel moeten doen als we integere volgers van God willen zijn.

Pilates voor de tong

Heb je weleens aan Pilates gedaan, het fitnessprogramma dat erop is gericht om je buikspieren te verstevigen? Dan zul je je zeker herinneren dat je een pijnlijk middenrif hebt na je eerste sessie die bol staat van 'duizenden' variaties op de sit-up. Als je je buikspieren goed beheerst, je 'kern', dan sta je rechter, adem je dieper en geniet je een betere kwaliteit van leven, zeggen ze.

Jakobus vertelt ons dat de sleutel om fit te worden op spiritueel gebied iets hoger ligt, dat we onze oefeningen moeten richten op de tong: 'Wie nooit struikelt in het spreken kan zich een volmaakt mens noemen, die in staat is om zelfs het hele lichaam in toom te houden.' (Jakobus 3:2) Ook de rabbijnse leermeesters zijn het hiermee eens, zij zeggen met een kwinkslag: 'Wie is sterk? Hij die zijn kwaad-aardige neigingen weet te onderdrukken.'¹⁵

Enkele jaren geleden besloot een vriendin van mij dat ze haar tong beter in de gaten wilde houden. Ze zou niet langer over haar baas klagen tegen haar collega's of geheimen die anderen haar hadden toevertrouwd doorvertellen. Vaak merkte ze dat ze zich moest inspannen om er niet een sappig nieuwtje uit te gooien dat eigenlijk wel verteld moest worden, maar dat beter niet werd uitgesproken. Ze beet op haar tong totdat die bijna bloedde. Langzaamaan vond ze echter andere manieren om met frustrerende mensen om te gaan dan haar vrienden trakteren op haar haaiachtige klaagzangen.

De worsteling was het waard, vertelde ze me op een dag. Het voelde alsof ze haar ziel met een work-out weer meer in vorm had gekregen. Ze maakte zich niet langer zorgen over wie haar snedig commentaar had gehoord. Ze hield niet langer zenuwachtig in de gaten wie er in haar kantoor keek of blikken op haar mailbox wierp. Een kalmte viel over haar omdat ze niets meer had te verbergen. Haar bloeddruk leek wel tien punten lager te zijn.

Voorheen keek ze elke ochtend in de spiegel naar een armzalige aanblik – een lasterlijk wijf dat altijd klaar stond om iemand met een kattig commentaar te kijk te zetten. Maar nu keek ze naar een vrouw die te vertrouwen was, die haar vrienden niet zou verraden. Natuurlijk was ze niet perfect, maar ze was wel veel beter dan eerst. Anderen mochten dan een slanker figuurtje hebben, haar ziel was mooi en gesterkt.

Wijsheid voor de weg

---

1. Lees Matteüs 18:15-17. Hoe past Jezus' manier om iemand te benaderen die je iets misdään heeft binnen de Joodse gedachten over ethisch spreken?
2. Welke categorieën van zondig taalgebruik komen het meest voor op het internet volgens jou? Welke zijn het gevaarlijkst?
3. Duik eens in je eigen herinneringen van beschadigende uitspraken die jijzelf of iemand anders hebt gedaan. Welke lessen kun je uit je verleden leren over hoe je je tong moet gebruiken?
4. Kun je een recent voorbeeld bedenken dat je hebt meegemaakt van genewat daät – 'andermans kennis stelen'?
5. Welke uitspraken van Jezus over ons spraakgebruik ken je nog meer? Kijk bijvoorbeeld eens naar Matteus 5:37, Lucas 6:28 of Lucas 17:3.

Het Sjema

Het Sjema is eigenlijk geen gebed, maar bestaat uit drie geschriften die iedere morgen en avond van elke dag worden opgelezen als plicht voortkomend uit loyaliteit aan Gods verbond. De verzen herinneren de mensen eraan om Gods Woord altijd in gedachten te houden en om dit aan hun kinderen te leren. Ze geven ook de belofte dat God de materiële noden van zijn volk zal vervullen als ze Hem trouw zijn.

Luister, Israël: de HEER, onze God, de HEER is de enige! Heb daarom de HEER, uw God, lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten. Houd de geboden die ik u vandaag opleg steeds in gedachten. Prent ze uw kinderen in en spreek er steeds over, thuis en onderweg, als u naar bed gaat en als u opstaat. Draag ze als een teken om uw arm en als een band op uw voorhoofd. Schrijf ze op de deurposten van uw huis en op de poorten van de stad.

(Deuteronomium 6:4-9)

Als u de geboden gehoorzaamt die ik u vandaag voorhoud, en de HEER, uw God, liefhebt en hem met hart en ziel dient, belooft de HEER: 'Ik zal jullie akkers op de juiste tijd regen geven, in het najaar en in het voorjaar. Je zult je oogst binnenhalen, koren, wijn en olie, en ik zal groene weiden geven voor je vee. Je zult er leven in overvloed.' Maar pas op: laat u er niet toe verleiden een dwaalspoor te volgen, voor andere goden neer te knielen en ze te vereren. Want dan roept u de woede van de HEER over u af en zal hij de hemel sluiten. Er zal geen regen meer vallen en de hele oogst zal mislukken, en spoedig zult u verdwenen zijn uit het goede land dat de HEER u zal geven. Houd mijn woorden dus in gedachten, maak ze u eigen, draag ze als een teken om uw arm en als een band op uw voorhoofd. Prent ze uw kinderen in en spreek er steeds over, thuis en onderweg, als u naar bed gaat en als u opstaat. Schrijf ze op de deurposten van uw huis en op de poorten van de stad. Dan zullen u en uw kinderen lang mogen wonen in het land dat de HEER uw voorouders onder ede heeft beloofd, zolang de hemel boven de aarde staat.

(Deuteronomium 11:13-21)

De HEER zei tegen Mozes: “Zeg tegen de Israëlieten dat zij en al hun nakomelingen aan de zoom van hun kleren kwastjes moeten bevestigen waarin een blauwpurperen draad verwerkt is. Bij het zien van die kwastjes zullen jullie herinnerd worden aan alle geboden van de HEER, zodat jullie die naleven en mij niet ontrouw worden door de begeerten van je hart en je ogen te volgen. Ze zullen jullie helpen om aan al mijn geboden te denken en die na te leven en jullie God toegewijd te blijven. Ik ben de HEER, jullie God, die je uit Egypte heeft weggeleid om jullie God te zijn. Ik ben de HEER, jullie God.”

(Numeri 15:37-41; Dit gedeelte van het Sjema wordt alleen opgezegd in de ochtend als de tallit, de gebedsmantel met de gedenkkwastjes, over de schouders wordt geslagen.)

Woordenlijst

Veel Hebreeuwse woorden zijn op meerdere manieren te spellen. In dit boek proberen we ons zo veel mogelijk te houden aan de in Nederland gebruikelijke spellingswijze. Die wijkt op enkele punten af van de Engelse spelling van Hebreeuwse woorden vanwege het afwijkende Hebreeuwse alfabet en het feit dat de Hebreeuwse spelling geen klinkers kent. Zodoende moeten de woorden 'transliteraal' vertaald worden, bij benadering.

Adonai – Hebreeuws voor 'mijn Heer'. Deze term wordt vaak uit respect gebruikt voor God of een koning.

Amida – Het centrale gebed in de Joodse liturgie, dat driemaal daags al staande wordt opgezegd. Het wordt ook wel het *Sjemonee Esree* genoemd, wat achttien betekent, omdat het oorspronkelijk bestond uit achttien dankzeggingen. Tegenwoordig is een negentiende aan de zegeningen toegevoegd.

Avak lesjon hara (letterlijk: 'stof van een boze tong') – Joodse uitdrukking voor het tonen van minachting zonder daarbij hatelijke woorden te gebruiken (*lesjon hara*). Je ogen rollen uit walging naar iemand die je niet mag, of een Youtube-video doorsturen die een ander in verlegenheid brengt, zijn beide avak lesjon hara-zonden, het 'stof' van lesjon hara.

Chassidisch – Bijvoeglijk naamwoord dat aangeeft dat het om ultra-orthodox Jodendom gaat, vaak terug te vinden in verwijzingen naar een Joodse beweging die in het begin van de 19de eeuw mystiek en vroomheid voorstond.

Chesed – Hebreeuws woord dat verwijst naar een trouwe, eeuwigdurende liefde die vaak uitmondt in genadige daden ten gunste van zelfs de meest onwaardige. Meestal wordt dit woord vertaald met 'genade', 'goedheid', 'goedertierenheid' of 'liefde', waarbij de werkelijke betekenis van het woord vaak wegvalt in de vertaling.

Chiloel Hasjeem (letterlijk: 'de naam ijdel gebruiken') – Ervoor zorgen dat wie God niet kent Hem zal haten doordat je openlijk iets kwaadaardigs doet en God daarmee in verband brengt.

Echad – Hebreeuws woord dat meestal 'één' betekent, maar dat ook gerelateerde ideeën kan omvatten zoals alleenstaand zijn, alleen, uniek of eendrachtig. Het ligt aan de basis van de uitspraak over God in de eerste zin van het *Sjema* en de betekenis ervan is al eeuwen een discussiepunt tussen Joden en christenen.

Essenen – Een Joodse religieuze groepering die actief was in de 1ste eeuw voor en na Christus. Samen met de Farizeërs, Sadduceërs en Zeloten, behoorden zij tot de vier invloedrijkste groeperingen in Jezus' tijd. De Essenen beklaagden zich over het verval van het Judaïsme door heidense invloeden. Sommigen trokken zich terug in de Judese wildernis om daar te leven in grote ceremoniële reinheid, terwijl ze de Schrift bestudeerden en zich klaarmaakten voor de eindstrijd tussen de 'Zonen van het Licht' (zijzelf) en de 'Zonen van de Duisternis' (zo ongeveer ieder ander). De Dode-Zee-rollen bevatten naast diverse kopieën van Bijbelse teksten ook veel van hun teksten.

Farizeeërs (letterlijk: 'de separatisten') – De wortels van deze sekte zijn terug te volgen tot de 2de eeuw voor Christus. Anders dan de aristocratische Sadduceërs, waren de meesten van hen eenvoudige arbeiders die hun vrije tijd spendeerden aan studeren en lesgeven. Uit overpeinzingen over de verbanning en vervolging concludeerden zij dat de grootste hoop voor de toekomst lag in toewijding aan God. Zij bestudeerden de Tora zorgvuldig om erachter te komen hoe ze het best konden leven naar de wetten. Als een van de meest invloedrijke groeperingen in de tijd van het Nieuwe Testament, bepaalden zij het karakter van het rabbijnse Jodendom na de val van de Tempel in 70 na Christus.

Gemiloet Chasadiem (letterlijk: 'daden uit goedertierenheid') – Daden die anderen helpen, zoals de zieken bezoeken, de hongerigen voeden, de rouwenden troosten en de doden begraven.

Gezera Sjeva (letterlijk: 'een vergelijking van gelijkwaardigen') – Een van Hillels zeven interpretatieprincipes dat zegt dat twee Bijbelse teksten die hetzelfde woord of dezelfde uitdrukking bevatten, kunnen worden gebruikt om elkaar uit te leggen.

Halacha (letterlijk: 'loop') – Een Hebreeuws woord dat in het Jodendom wordt gebruikt om wettelijke verordeningen aan te duiden. (Noot: de Tora wordt niet op deze manier gezien, maar als 'aanwijzing' of 'les.') Halacha bepaalt hoe de Tora toe te passen op je 'loop' in het leven – de wetten en ethiek. Rabbi's, onder wie Jezus, leerden zowel halacha – ethiek en wetten – als *hagada* – verhalen die de Schrift verklaren.

Hasjeem – Hebreeuws voor 'de naam'. Hedendaagse Joden gebruiken dit doorgaans als vervanging voor Gods naam, uit eerbied voor God. *Adonai* (wat 'mijn Heer' betekent) is een andere vervanging voor Gods naam. In de eerste eeuw waren ook 'Hemel' en 'de Heilige' gebruikelijke vervangers.

Haver (letterlijk: 'vriend', mannelijk meervoud *haveriem*) – Iemand die samen met een ander religieuze teksten bestudeert. Een vrouwelijke studiepartner is een *havera* (meervoud *haverot*).

Hillel – Een befaamde Joodse leermeester die actief was tussen 30 voor tot 10 na Christus. Hij stond bekend om zijn zachtheid en gematigde uitleg van de wetten. Zijn discipelen discussieerden vaak met de volgers van Sjammai over hun striktere uitleg van de Joodse wet.

Jesjoe – Jezus' naam zoals die in het Hebreeuws zou zijn uitgesproken. Het is kort voor *Jesjoea*, oftewel Jozua in het Nederlands. Beide namen betekenen 'Gods redding', wat ook de reden is dat de engel zei: 'Geef hem de naam Jezus, want hij zal zijn volk bevrijden van hun zonden.' (Matteüs 1:21)

Jom Kippoer (letterlijk: 'dag van de bedekking') – Grote Verzoendag. Dag van de Vergevingen. De heiligste dag van het jaar voor de Joden, waarop zij vasten en bidden voor vergeving van de zonden. In Bijbelse tijden werd een zondebok geofferd en betrad de hogepriester het allerheiligste in de Tempel om vergeving te vragen voor de zonden van het volk.

Kavana (letterlijk: 'intentie') – Je aandacht en concentratie erop richten dat je in de aanwezigheid van God bent; je gedachten op God richten.

Kidoesj Hasjeem (letterlijk: 'de naam heiligen') – God tot eer strekken bij hen die God niet kennen door een integer leven te leiden of een heldendaad te verrichten.

In de recente eeuwen vol Jodenvervolging, verwijst het vaak naar het sterven als martelaar en weigeren je geloof in God op te geven.

Lesjon Hara (letterlijk: 'een boze tong') – Joodse uitdrukking voor alle vormen van roddelen en kwaadsprekerij. Lesjon hara verwijst in het bijzonder vaak naar het onthullen van negatieve (maar waarheidsgetrouwe) informatie over anderen die overbodig en schadelijk voor hen is.

Marcion – (85-160) Vroege christen in Turkije die geloofde dat de God uit het Oude Testament wraakzuchtig was, een onwaardige godheid naast de Christus die hij zag in het Nieuwe Testament. Hij was er een voorstander van om het Oude Testament en sommige delen van het Nieuwe te verwijderen uit de christelijke geschriften.

Masjiach (letterlijk: 'gezalfd') – Hebreeuws woord voor Messias; in het Grieks Christus. Het betekent letterlijk 'de Gezalfd' en verwijst naar het feit dat God heeft beloofd dat er iemand zou komen die speciaal was verkozen en gezalfd tot een grote koning en priester voor Zijn volk.

Messiasbelijdende Jood – Iemand die gelooft dat Jezus de Messias is, maar die zijn Joodse identiteit wil behouden. Sommige Joden mijden de term 'christen', vanwege de aanname dat christenen heidenen zijn.

Minjan – Een bijeenkomst van ten minste tien volwassen mannelijke Joden die benodigd is voor sommige openbare gebeden. In de 1ste eeuw konden ook vrouwen deel uitmaken van de tien.

Misjna – De verzameling rabbijnse regels en gezegden die zijn samengesteld rond 200 na Christus. De Misjna geeft de uitspraken weer van Joodse leermeesters die gedurende de daaraan voorafgaande vier eeuwen leefden, zowel voor als na Jezus.

Mitswa (letterlijk: 'gebod', meervoud *mitswot*) – Hebreeuws woord voor 'gebod', dat verwijst naar een religieuze plicht, meestal naar een 'goede daad'.

Pikoeach nefesj (letterlijk: 'behoud van leven') – Het rabbijnse principe om de wet te interpreteren dat aangaf dat als er een leven gevaar liep, alle andere wetten op

drie na (moord, afgoderij en seksuele losbandigheid) opzij te zetten waren.

Pirkee Avot (letterlijk: 'Hoofdstukken van de Voorvaders', vaak kortweg Avot) – een sectie uit de Misjna die rabbijnse ethische en wijze gezegden bevat van 200 voor Christus tot 200 na Christus. Veel ervan gaan op dezelfde onderwerpen in als Jezus en werpen zo een nieuw licht op hoe Zijn woorden destijds werden begrepen.

Rabbijn/Rabbi (letterlijk: 'mijn meester') – Een respectvolle term om onderwijzers in de Schrift aan te duiden in Jezus' tijd. Na 70 na Christus werd rabbijn een formele titel.

Rosj Hasjana (letterlijk: 'hoofd van het jaar') – Joods nieuwjaar, ook wel *Jom Troea* genoemd, de 'dag van de bazuinen'.

Sadduceërs – Leden van de Sadduceëen kwamen voornamelijk voort uit de heersende, priesterlijke en aristocratische klasse. Zij beheersten de gebedsdiensten in de Tempel. Velen namen het hen kwalijk dat ze hun beurzen spekten en hun positie veiligstelden door met de Romeinen samen te werken. Anders dan de Farizeërs geloofden zij niet in de wederopstanding van de doden, en zagen zij alleen de geschreven Tora als bindend. Hun invloed verdween gelijktijdig met de verwoesting van de Tempel in het jaar 70 na Christus.

Sjabbat – Hebreeuws voor 'sabbat', wat 'ophouden' betekent. Een tijd om te stoppen met werken, volgens de Bijbel. Joden houden de sabbat vanaf vrijdag na de zonsondergang tot de zonsondergang op zaterdag.

Sjammai – Bekende Joodse geleerde uit de eerste eeuw voor Christus die bekendstond om zijn strikte interpretatie van de wetten uit de Tora. Zijn volgelingen gingen vaak in discussie met de meer gematigde volgelingen van Hillel in de 1ste eeuw, en hun discussies verduidelijken de context van Jezus' woorden.

Sjema (letterlijk: 'hoor') – Drie Bijbelpassages die al duizenden jaren lang, ook voor Jezus' tijd, elke ochtend en avond opgezegd worden door Joden. Het gaat om Deuteronomium 6:4-9; 11:13-21; en Numeri 15:37-41. Het eerste woord van Deuteronomium 6:4, 'Hoor, oh Israël; de Heer onze God, de Heer is één', Sjema, betekent 'hoor', maar het impliceert ook daden, het betekent eveneens 'pas op' en

'gehoorzaam.' Het Sjema bidden is jezelf toewijden aan van God houden en Zijn wetten volgen.

Soekot (letterlijk: 'tenten') – Het Loofhuttenfeest, een oogstfeest in de herfst, het laatste van de zeven Bijbelse feesten. 7 dagen lang moeten de Joden in tenten leven om te gedenken dat ze 40 jaar lang in de wildernis leefden nadat ze uit Egypte vertrokken.

Synagoge (letterlijk: 'samenkomst') – Een lokaal gemeenschapscentrum waar de gebedsdiensten plaatshebben en de Schrift worden bestudeerd; waarschijnlijk ontstaan tijdens de verbanning in Babylon, toen Joden niet konden bidden in de Tempel. In de 1ste eeuw werden er allerlei bijeenkomsten gehouden – doorde-weeks school, en op de sabbat bidden en de Tora bestuderen.

Talmied (letterlijk: 'leerling', meervoud *talmidim*) – Een discipel of student van een rabbi die zich erop heeft toegelegd om samen met de rabbi te leven, hem nederig te dienen en te leren van diens begrip van de Schrift en diens manier om deze na te leven.

Talmoed – Groot aantal beschouwingen op de *Misjna*. De beschouwingen worden sectie voor sectie rond elk vers van de *Misjna* geschreven. Er zijn twee Talmoeds: de Jeruzalemse (of Palestijnse) Talmoed, voltooid rond 400 na Christus en de Babylonische Talmoed, die ongeveer een eeuw later is voltooid. De laatste is de meest gezaghebbende.

Tenach – De Joodse term voor Bijbel. Het omvat dezelfde boeken als in het protestantse 'Oude Testament'. Tenach is eigenlijk een samentrekking van de eerste letters waarmee elk van de drie hoofdsecties beginnen. Dit zijn de:

- *Tora* (Pentateuch): vijf boeken van Mozes – het convenant en de wetten;
- *Neviim* (letterlijk: 'profeten'): Jozua, Rechters, 1-2 Samuel, 1-2 Koningen, Jeremia, Ezechiël en de kleine profeten;
- *Ketoeviem* (letterlijk: 'schrijfsels'): Psalmen, Spreuken, Job, Ruth en de overige boeken van het Oude Testament.

Tora – Hebreeuws voor 'lessen, onderwijs'. Het verwijst naar de eerste vijf boeken van de Bijbel, ook wel de Pentateuch genaamd. Christenen vertalen de Tora vaak als 'wet', terwijl het vanuit de Joodse traditie meestal wordt gezien als 'lessen'.

Tsaär baälei chajiem (letterlijk: 'het lijden van de levenden') – Rabbijns principe om de wet te interpreteren dat wreedheid tegen dieren verbiedt.

Tsedaka – Hebreeuws woord dat letterlijk 'rechtvaardigheid' betekent, maar dat al voor Jezus' tijd een uitdrukking was voor giften aan liefdadigheid.

Zeloten – De partij van de Zeloten ontstond tijdens het bewind van Herodes de Grote. Het was een politieke partij met een religieuze ondertoon die een voorstander was van een gewelddadige opstand van het volk Israël tegen Rome. De regio Galilea, waar Jezus leefde en onderwees, was een Zeloten-bolwerk. Die beweging greep het voortouw tijdens de Joodse revolutie tegen Rome in 66-70 na Christus.

Uitgeverij Toetssteen is een jonge christelijke uitgeverij uit het Drentse dorpje Vledderveen, aan de rand van het Nationaal Park Drents-Friese Wold. Sinds 2012 heeft Toetssteen vijf boeken en een speciale mini-uitgave rond de Kristallnacht uitgebracht. Het fonds bestaat voornamelijk uit boeken rond de Joods-christelijke betrekkingen en de Joodse denkwereld.

De naam Toetssteen verwijst naar de eeuwenoude methode om goud te testen met behulp van een ruwe, zwarte steen. Zachte metalen als goud blijven op de steen achter en de kleur hiervan is een goede indicatie voor het goudgehalte. Uitgeverij Toetssteen streeft hetzelfde doel na in haar publicaties: gondeerlijkheid. Kranten, tijdschriften, boeken en internet bieden tegenwoordig een overdaad aan informatie, waarbij het moeilijk is om de waarheid van de leugen te onderscheiden. Onze missie is daarom om boeken uit te brengen met juiste informatie zonder bijbedoelingen.

Lezingen en tentoonstellingen

Naast boeken uitgeven, verzorgt Toetssteen ook lezingen en tentoonstellingen rond haar publicaties. Zo zijn veertien prenten van E.M. Liliën tentoongesteld in onder meer het Israël Centrum in Nijkerk en de NGK-kerk in Steenwijk. Neem contact op met de uitgever voor meer informatie.

Uitgeverij Toetssteen

Oosterslag 4

8385 GW Vledderveen

T: 0521-524 815

E: info@toetssteen-boeken.nl

W: www.toetssteen-boeken.nl

Boeken

De struikelstenen van Heidelberg

*Leerboek voor christenen over Jodenhaat,
Israël en geloof na Auschwitz*

Met een 'struikelsteen' (*Stolperstein*) kun je de plaats markeren waar een Jood woonde die in de gruwelijke ovens van de nazi's is gecremeerd. De eerste struikelsteen in Nederland werd gelegd in Borne. Opvallend is dat plaatsen met grote reformatorische kerken, zoals Kampen, Urk, Gouda, Hattem en Meppel, actief zijn. Er is oprechte bewogenheid met de Joden die via Westerbork per trein enkele reis naar Auschwitz en Sobibor gingen. Maar is er in de protestantse kerken wel voldoende kennis over de achtergronden van de Jodenhaat? Zegt het leerboek van het Calvinisme, de *Heidelberger Catechismus*, iets over dit onderwerp?

Dit boek geeft inzicht in de rol van het volk Israël en de wonderlijke verbondenheid van Juda met Jezus Christus, de Messias.

Een onderzoek van het bekende Simon Wiesenthal Centrum geeft een lijn aan tussen de Holocaust en Jeruzalem. Die stad staat centraal in de Bijbel. De

terugkeer van Jezus naar Jeruzalem is nabij. Daardoor neemt de tegenstand van duistere machten tegen Israël en tegen de Gemeente van Jezus toe. Het zijn dezelfde machten die Hitler voortdreven. Maar het duister wint niet. Het nieuwe Jeruzalem is een stad met het licht van God.

Auteur:

Klaas de Jong

Publicatiejaar:

2012

Isbn:

978 90 818914 0 0

Lilien tekent twaalf geloofshelden

Een dansende Mirjam, een huilende Jeremia, Aäron als hogepriester en David die met een slinger de reus Goliath te lijf gaat. Dat zijn vier van de twaalf geloofshel-

den in dit boek die in Jugendstil zijn getekend door Ephraïm Moshe Lilien. In de tekst naast de tekening (A4-formaat) vertellen de helden over hun leven. De combinatie van tekeningen vol symboliek en teksten in de ik-vorm geven een levendig beeld dat uitnodigt om je verder te verdiepen in het leven van deze personen.

Lilien was een van de bekendste boekillustratoren in de tijd van de Jugendstil en oprichter van de kunstacademie Bezalel in Jeruzalem. Met Theodor Herzl, Martin Buber, Stefan Zweig en anderen was hij actief in de Zionistische beweging. Het boek bevat een uitgebreide levensbeschrijving van de kunstenaar Lilien met 38 tekeningen en gravures en een voorwoord van kunsthistorica Diklah Zohar.

Auteur:

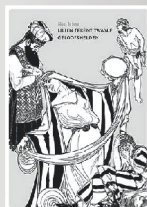
Klaas de Jong

Publicatiejaar:

2012

Isbn:

978 90 818914 1 7

Zingen in de schaduw van de dood

Een reis langs concentratie- en vernietigingskampen maakt ook bij de huidige generatie jongeren grote indruk. Dit boek vertelt een persoonlijk reisverslag van Arie van den Heuvel.

Arie van den Heuvel maakte onder leiding van rabbijn Lody van der Kamp een rondreis langs de concentratiekampen Auschwitz, Treblinka, Sobibor, Majdanek en Chelmno. *Zingen in de schaduw van de dood* is een indrukwekkend verslag van deze rondreis. Maar het boek gaat verder dan een reisverslag. De vraag of de Shoah ons als christenen iets te zeggen heeft, wordt ook behandeld.

Zingen in de schaduw van de dood blijft niet steken in een gruwelijk verleden. Ontroerend is de beschrijving van de reacties van scholieren uit Israël die ook de kampen bezoeken. Het boek eindigt met een toekomstvisie, maar ook met een waarschuwing, want de Jodenhaat leeft nog steeds.

Auteur:

Arie van den Heuvel

Publicatiejaar:

2012

Isbn:

978 90 818914 2 4

Als de ramshoorn schalt

De sjofar, signaal voor de komst van de Messias

Het boek *Als de ramshoorn schalt* biedt een fascinerende speurtocht van Genesis tot Openbaring naar de achtergronden van de sjofar in de Bijbel. De sjofar ofwel ramshoorn is niet zomaar een bazuin, maar ontleent zijn betekenis aan het offer van Abraham en de wetgeving op Sinai. De laatste bazuin bij de komst van de Messias is in feite een sjofar. Dit prachtig geïllustreerde boek geeft inzicht in de betekenis van de ramshoorn.

Abraham op de berg Moria – ‘We hebben vuur en hout’, zei Isaak, ‘maar waar is het lam voor het offer?’ Abraham antwoordde: ‘God zal Zichzelf van een offerlam voorzien’.

De stem van God op de Sinai – ‘Het geschal van de ramshoorn werd luider en luider. Mozes sprak, en God antwoordde met geweldig stemgeluid.’ Op de berg Sinai klonk de sjofar met bovenmenselijke kracht. God gaf hier Mozes geboden over het gebruik van de ramshoorn op nieuwjaar, Grote Verzoendag en jubeljaar.

Jericho en Babylon – Jericho stortte in nadat zeven priesters op de ramshoorn bliezen. Er zijn veel overeenkomsten tussen Jericho en Babylon, waarvan de razendsnelle val wordt beschreven in Openbaring.

Auteur:

Klaas de Jong

Publicatiejaar:

2013

Isbn:

978 90 818914 3 1

De Messias op de olijfberg – ‘Wat is het teken van Uw komst’, vroegen de discipelen aan Jezus toen ze op de Olijfberg waren. In Zijn antwoord vermeldt de Heer Jezus onder andere het blazen van een engel op de sjofar bij Zijn terugkeer.

In de synagoge – Grote Verzoendag (Jom Kippoer) wordt afgesloten met een lang aangehouden toon van de sjofar.

En dit is slechts een voorspel...

Kristallnacht: laatste waarschuwing voor Auschwitz

Wat gebeurde er op de nacht van 9 op 10 november 1938 in het Duitse rijk van Adolf Hitler? Hoe ging Nederland om met de stroom van Joodse vluchtelingen na de rijksprogrom, die dankzij de ingegooiden ramen de spotnaam

Kristallnacht kreeg?

Dit boek maakt duidelijk dat we niet kunnen zeggen dat we in Nederland voor de oorlog niet wisten wat er in Duitsland gebeurde. De berichten in de *Opregte Steenwijker Courant* na de Kristallnacht en in andere Nederlandse kranten uit die tijd waren onthutsend duidelijk. Toch hield Nederland zijn grenzen zo lang mogelijk gesloten en bouwde in 1939 vlakbij de Duitse grens Kamp Westerbork. De merkwaardige geschiedenis en financiering van dit barakkenkamp, dat juist als vluchtelingencentrum moest dienen, komen uitgebreid aan bod. Het zijn gebeurtenissen die slechts weinigen kennen, maar die we ons juist daarom moeten herinneren. Ook de kindertransporten en de opvang van Joodse kinderen in Steenwijk, die op een steenworp afstand van onze huidige maatschappij plaatshadden, mogen we niet vergeten.

Auteur:

Klaas de Jong

Publicatiejaar:

2013

Isbn:

978 90 818914 4 8

Blijf op de hoogte

Bent u geïnteresseerd in inspirerende woorden en evenementen rond christelijke kunst en cultuur? Wilt u het laatste nieuws over onze uitgaven horen? Houdt u van een uitdagende puzzel of Bijbelse discussie op zijn tijd? Schrijf u dan nu in voor de nieuwsbrief van Uitgeverij Toetssteen op www.toetssteen-boeken.nl

Over de auteur

Lois Tverberg is al meer dan 15 jaar actief als leraar en schrijver op het gebied van de Joodse achtergrond van het christelijke geloof. Daarbij maakt ze gebruik van de onderzoeksvaardigheden die ze opdeed als dr. in de fysiologie van het University of Iowa College of Medicine en de ervaring als docent fysiologie, moleculaire biologie en celbiologie aan Hope College in Holland (VS).

Sinds ze begon met haar onderzoek naar de culturele wortels van het christelijk geloof, heeft Tverberg zich bekwaamd in het Hebreeuws en het Koinè, de standaardvorm van het Grieks rond Jezus' tijd. Ook is ze diverse keren naar Israël afgereisd om haar kennis bij te spijkeren en de sfeer van het land te proeven.

In 2001 richtte Tverberg het En-Gedi Resource Center op, een centrum voor evangelisch onderwijs. Daar begon ze artikelen te schrijven over de Joodse achtergrond van de Bijbel, wat uiteindelijk leidde tot een eerste boek, *Listening to the Language of the Bible*, in 2004. Sinds 2007 richt Tverberg zich volledig op schrijven en het geven van toespraken. Dit resulteerde onder meer in de bestseller *Sitting of the Feet of Rabbi Jesus*, die ze samen met haar literair agent schreef.

Voor wie meer wil weten over Jezus' culturele achtergrond houdt Tverberg een blog bij: www.ourrabbijesus.com.

Andere boeken van Lois Tverberg

- *Listening to the Language of the Bible* (2004)
- *New Light on the Difficult Words of Jesus: Insights from His Jewish Context* (2006, samen met David Bivin)
- *Sitting at the Feet of Rabbi Jesus* (2007, samen met Ann Spangler)

De Joodse achtergrond van Jezus' lessen

Heb je je ooit afgevraagd hoe het zou zijn om naar Jezus te luisteren in Zijn tijd in Zijn land, alsof je een van Zijn discipelen bent? Zou de betekenis van Zijn woorden veranderen ten opzichte van nu, in het Nederland van de 21ste eeuw?

Lois Tverberg onderzocht Jezus' lessen in hun oorspronkelijke context en ontdekte zo een bron aan diepere betekenissen die voor ons verloren is gegaan. In dit boek leert ze ons hoe Zijn woorden en gelijkenissen op verrassende wijze aan kracht winnen door ze in de Midden-Oosterse cultuur te plaatsen en hoe we inzichten – bijvoorbeeld over bidden met *choetspa* – kunnen opdoen uit de Joodse wereld waar Jezus deel van uitmaakte.

Ken je de Joodse religieuze en culturele achtergrond van Jezus, dan weet je ook waarom Zijn discipelen alles opgaven om Hem te volgen. Alleen al de Hebreeuwse sleutelbegrippen in dit boek zullen je Bijbellezen als Christen verrijken en je geloof versterken. Ga mee en zoek een plekje in Jezus' publiek. Verdiep je geloof door naar Hem te luisteren met de oren van een van Zijn discipelen uit de eerste eeuw. Onderweg zul je praktische manieren vinden om te leven als Jezus' discipelen en zal je geloof zich vernieuwen om je dichter bij God te brengen.

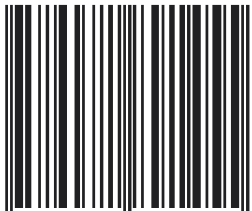
"Iedere volgeling van Jezus zou dit moeten lezen. Het is gevuld met grote wijsheid die je direct in je leven kunt toepassen."

– **David Bivin, redacteur *Jerusalem Perspective***

"Zowel godsdienstig, als uitdagend, stelt Tverberg haar lezers op vakkundige wijze in staat om meer te begrijpen van de uitdrukkingen van de Meester in hun oorspronkelijke Joodse context en om die toe te passen. Laat het feest beginnen."

– **Prof. Marvin R. Wilson, Harold J. Ockenga leerstoel, Gordon College (VS)**

ISBN 978-90-818914-5-5

9 789081 891455 >

Uitgeverij Toetssteen
www.toetssteen-boeken.nl

